

Diplomatik Arşiv Belgelerinde Türkiye ile Dokuz Latin Amerika Ülkesinin İlişkilerinin Tesis Edilişi (1945-1950)

Zeynep Kayacık*

Özet

Türkiye'nin Latin Amerika ile Osmanlı dönemine kadar uzanan ilişkileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana karşılıklı güven ve dostluk çerçevesinde yeniden şekillendirilmiş ve sürdürülmüştür. Ancak söz konusu ilişkiler uzun yıllar boyunca coğrafi uzaklık ve farklı dış politika öncelikleri sebebiyle arzu edilen düzeye ulaşamamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler nezdinde yürüttüğü çok taraflı diplomasi faaliyetlerinde Latin Amerika ülkelerinin desteğine duyduğu ihtiyaç giderek daha belirgin hâle gelmiştir. Bu çalışmada, 1950 yılı Türkiye'nin Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Honduras, Kosta Rika, Nikaragua, Panama, Peru ve Venezuela ile diplomatik ilişkiler kurduğu yıl olması nedeniyle bir dönüm noktası olarak ele alınmaktadır. Söz konusu yıl, Türkiye'nin Latin Amerika'ya yönelik dış politikasında dağınık ve sınırlı temaslardan daha planlı ve kurumsal bir diplomatik temsil ağına geçişi ifade etmektedir. Araştırmanın temel amacı, 1950 yılı öncesindeki hazırlık sürecini ve bu tarihten itibaren atılan kurumsal adımları diplomatik arşiv belgeleri ışığında analiz etmektir. Bu doğrultuda, 1945-1950 yılları arasında ait diplomatik yazışmalar, iç raporlar ve bilgi notları veri seti olarak kullanılmıştır. Çalışma, Türkiye'nin Latin Amerika'daki diplomatik temsil ağını nasıl yapılandırdığını ve sürecin hangi stratejik ve siyasi saiklerle şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye-Latin Amerika ilişkilerinin kuruluş dönemine dair arşiv belgelerine dayalı özgün bir analiz sunarak literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Latin Amerika, Türkiye, Diplomatik Arşiv, Çoklu Akreditasyon, Diplomasi

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, eng.spa06@gmail.com
ORCID : 0000-0002-6902-3337
Makale geliş tarihi: 15.10.2025
Makale kabul tarihi: 15.07.2026

The Establishment of Relations between Turkey and Nine Latin American Countries in Diplomatic Archival Documents (1945-1950)

Abstract

Turkey's relations with Latin America, which date back to the Ottoman period, have been reshaped and maintained within the framework of mutual trust and friendship since the establishment of the Republic of Turkey. However, these relations have not reached the desired level for many years due to geographical distance and differing foreign policy priorities. In this context, Turkey's need for the support of Latin American countries in its multilateral diplomatic activities at the United Nations has become increasingly evident. This study considers the year 1950 as a turning point because it was the year Turkey established diplomatic relations with Bolivia, the Dominican Republic, Ecuador, Honduras, Costa Rica, Nicaragua, Panama, Peru, and Venezuela. The year in question marks the transition of Turkey's foreign policy toward Latin America from scattered and limited contacts to a more planned and institutionalized diplomatic representation network. The main objective of the research is to analyze the preparatory process before 1950 and the institutional steps taken from that date onward in light of diplomatic archive documents. In this context, diplomatic correspondence, internal reports, and information notes from the years 1945-1950 have been used as the dataset. The study aims to reveal how Turkey structured its diplomatic representation network in Latin America and the strategic and political motivations that shaped the process. In this regard, the study contributes to the literature by providing an original analysis based on archival documents from the founding period of Turkey-Latin America relations.

Keywords

Latin America, Turkey, Diplomatic Archives, Multiple Accreditation, Diplomacy.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, uluslararası konjonktürde yaşanan değişiklikler ve yeni güç dengesi, devletlerin dış politikalarını gözden geçirmelerine ve yeni diplomatik girişimlerde bulunmalarına yol açmıştır.¹ Bu

1 1950'lerden itibaren Latin Amerika'da ortaya çıkan atmosfer sadece dış unsurların rekabetiyle değil, aynı zamanda bölgenin kendi toplumsal ve siyasal gerilimleriyle de şekilleniyordu. Soğuk Savaş'ın ideolojik kutuplaşmasının etkisiyle, ABD'nin bölgeye yönelik güvenlik merkezli panamerikanist politikaları, özellikle TIAR ve ADÖ gibi mekanizmalar aracılığıyla bir hegemonya stratejisine dönüşmüştü (Barreto, 2019: 127; Bermúdez, 2011: 11). Buna paralel olarak, bölge ülkelerinin büyük bir kısmı, siyasî, ekonomik ve toplumsal statükoyu korumayı

bağlamda, 1945 yılından itibaren Türk diplomasisinin gündeminde yer alan konulardan biri de Latin Amerika ve Karayipler bölgesi gibi coğrafi açıdan uzak bölgelerdeki diplomatik temsil ağının genişletilmesi olmuştur. Soğuk Savaş döneminin dayattığı jeopolitik koşullar altında Türkiye, Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan mevcut ve potansiyel tehditleri dikkate alarak, Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde şekillenen Batı İttifakı'na entegre olmaya yönelmiştir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak, özellikle Sovyetler Birliği olmak üzere Batı Bloğu dışında kalan ülkelerle ilişkilerde temkinli ve mesafeli bir dış politika izlemek durumunda kalmıştır (Pınar ve Güven, 2019: 1-3). Söz konusu dönemde Türkiye ile ABD arasında yaşanan gelişmeler, Türk dış politikasında koşulsuz bir ABD bağımlılığına dayalı yaklaşımın sorgulanmasına neden olmuş; Türkiye'nin daha özerk, çok taraflı ve dengeleyici bir dış politika eksenini benimsemesi gerektiği fikri güç kazanmıştır. Bu yönelimin bir sonucu olarak Türkiye, ABD ile mesafesini korurken, Sovyetler Birliği, Arap dünyası, Latin Amerika'nın da dahil olduğu Üçüncü Dünya ülkeleriyle diplomatik ilişkilerini geliştirme arayışına girmiştir (Baba ve Karagül, 2012: 24-25; Karpat, 1975: 19-20; Pınar ve Güven, 2019: 2). Yunanistan'ın girişiyle 1954 yılından itibaren BM gündemine taşınan Kıbrıs Meselesi², Türkiye'nin Batı ile olan dış politika uyumunun mutlak olmadığını ortaya koymuş; ulusal çıkarlarının önceliklendirildiği yeni bir diplomasi anlayışına geçişin habercisi olmuştur (Karpat, 1975: 9).³ Bu doğrultuda Türkiye, Kıbrıs

isteyen otoriter rejimler tarafından yönetiliyor; toplumun alt sınıflarının baskılanması ve oligarşik yapıların da güçlenmesi söz konusuydu (Yturalde, 2017: 17). Bölge devletleri, ABD'nin siyasi ve ekonomik baskısını dengelemek amacıyla entegrasyonu pragmatik bir araç olarak görmeye başladı; Orta Amerika Ortak Pazarı, ALALC ve Cartagena Anlaşması gibi girişimler tam da bu bağlamda ortaya çıktı (Bermúdez, 2011: 39). Arjantin örneğinde ise Perón döneminin otoriterleşen yapısı ve savaş sonrası ABD'nin ticari kısıtlamaları, ülkeyi ekonomik özerklik arayışına yöneltmiş, bu da daha sonra MERCOSUR gibi bölgesel yapıların oluşumuna zemin hazırlamıştır (Lynch vd., 2001: 223–229). Dolayısıyla Latin Amerika'daki entegrasyon çabaları, Avrupa'dakine benzer bir ortak kimlik projesinden ziyade, Soğuk Savaş'ın sert koşulları karşısında kolektif savunma ve ekonomik direnç geliştirme ihtiyacının bir sonucu olarak şekillenmiştir.

- 2 “Kıbrıs meselesi Türk ve Yunan hükümetleri arasında 1955 yılına kadar belirgin bir çatışma olarak nüks etmemiştir. Bu dönemde daha çok iki ülkenin kendi kamuoylarında bir polemik söz konusu olmuştur. Türk hükümetleri bu mesele konusunda çekingenlik içinde olup anlaşmazlık yaratacak atmosferden kaçınmışlardır. Kıbrıs meselesinin asıl hararetlenmeye başlaması 1948 yılını bulur. Söz konusu gerginlik ortamı Yunanistan tarafından tahrik edilmekteydi. Anılan dönemde Türk basınında 1 Eylül 1949 tarihinde yayınlanan *En Son Dakika* gazetesinde “Herhalde uzak olmayan bir günde Kıbrıs konusunun belki de milletlerarası bir mesele olması ihtimali kuvvetlidir.” ifadesine yer verilmiştir. Ülke içinde de bu konuya ilgisiz kalınmamış ve çeşitli vesilelerle mitingler düzenlenmişlerdir.” Daha fazla bilgi için bkz.: Armaoğlu, 1963: 58-60; Fırat, 1999: 553-565.
- 3 Latin Amerika ülkeleri ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında 1960'lı yıllardan itibaren ikili temaslar artış göstermiştir. 1990'lardan itibaren de Arjantin, Brezilya, Meksika, Venezuela, Uruguay ve Nikaragua gibi birçok Latin Amerika ülkesiyle GKRY arasında diplomatik ilişkiler, kültürel ve bilimsel iş birliği anlaşmaları ve siyasi danışma mekanizmaları tesis edilmiştir. Bu

mesesine ilişkin tezlerini daha sistematik bir çerçevede ortaya koymak amacıyla kurumsal düzeyde adımlar atmış; Dışişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Kıbrıs Komisyonu aracılığıyla diplomatik argümanlarını yapılandırmıştır (Bağcı, 2014: 107–109).

Kıbrıs meselesinin uluslararası gündeme taşınmasıyla birlikte Türkiye, Birleşmiş Milletler nezdinde yeterli desteği sağlamak amacıyla Latin Amerika ülkeleriyle daha yakın diplomatik temas kurma ve bu ülkeler nezdinde lobi faaliyetleri yürütme kararı almıştır. Bu doğrultuda, 13 Ekim 1956 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye'nin tezlerini anlatmak üzere Latin Amerika ülkelerine bir iyi niyet heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Kayıran, 2022: 6-7). Nitekim bu süreçte Türkiye, yalnızca Latin Amerika ile sınırlı kalmayarak Asya ve Afrika ülkelerini de kapsayan daha geniş bir diplomatik girişim başlatmış; Birleşmiş Milletler'de gerçekleştirilecek oylamalarda kendi tezine destek sağlayacak bir uluslararası zemin oluşturmaya çalışmıştır (Müezzinoğlu, 2023: 66-67). Sonuç olarak, bu süreç Türkiye'nin Latin Amerika gibi daha önce ikincil kabul edilen bölgelerle ilişkilerini çeşitlendirme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu stratejik dönüşümün bir sonucu olarak 1950 yılı, Türkiye'nin Latin Amerika'ya yönelik yaklaşımında stratejik bir kırılma noktası olarak öne çıkmıştır. Zira bu döneme kadar Türkiye'nin bölgede kurulu bulunan Arjantin, Brezilya, Meksika ve Şili olmak üzere dört diplomatik temsilciliği bulunmaktaydı. Bunların dışında kalan diğer Latin Amerika ve Karayip ülkeleriyle (Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Honduras, Guatemala, Kosta Rika, Küba, Kolombiya, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezuela) çoklu akreditasyon temsiliyle Türkiye'nin Latin Amerika'daki temsil sahasının genişletilmesi planlanmıştır.

Bu makale, Türkiye'nin bölgedeki diplomatik temsil ağını genişletme ve ilişkilerini kurumsallaştırma sürecini, özellikle 1950 yılı öncesindeki hazırlık dönemini ve bu tarihten sonra atılan kurumsal adımları Türk Dışişleri Bakanlığı'nın diplomatik arşiv belgelerine dayanarak incelemektedir. Sürecin arka planı ile atılan adımların stratejik ve siyasi gerekçelerini ortaya koyan çalışma, 1950 yılının Türkiye-Latin Amerika ilişkilerinin gelişiminde neden kritik bir dönüm noktası teşkil ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, 1945-1950 yılları

ilişkilerin önemli bir bölümü 1990 sonrası dönemde artan AB–Latin Amerika yaklaşımının ve Kıbrıs'ın AB üyeliğinin de etkisiyle şekillenmiştir. Ancak, Türkiye'nin Latin Amerika'daki son yıllardaki aktif kamu diplomasisi girişimleri ve çok taraflı açılım politikaları, Kıbrıs'ın bölgedeki etkisini sınırlamış; bazı durumlarda rekabetçi bir diplomatik zemin yaratmıştır. Bu bağlamda, Kolombiya'nın Türkiye'ye büyükelçilik açması ve Fahri Konsolos olarak futbolcu Farid Mondragón'un atanması gibi örnekler, Türkiye'nin bölgedeki görünürliğini artırmak için attığı stratejik adımları göstermektedir. Daha fazla bilgi için bkz.: Olano García, H. A., Cvitanic Oyarzo, F. J., & Olano-Leiva, H., 2017: 40–55.

arasında kaleme diplomatik notalar, iç raporlar ile bilgi notlarından oluşan 50 belgeyi nitel içerik analizi yöntemiyle kronolojik olarak değerlendirilmiştir.

1950 yılına kadar Türkiye'nin Latin Amerika'ya yönelik diplomatik vizyonunun nasıl şekillendiği ve bu vizyonun hangi iç ve dış dinamiklerden etkilendiği sorusu araştırmanın odağını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda metin üç temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, 1945–1949 yılları arasında kaleme alınan diplomatik raporlar ışığında Türkiye'nin Latin Amerika'ya yönelik diplomatik vizyonunun nasıl şekillendiği incelenmektedir. İkinci bölümde, sahadan gelen değerlendirmeler ve temsil planlamalarına ilişkin öneriler analiz edilirken; üçüncü bölümde ise 1950 yılında çoklu akreditasyon temelinde alınan kararlar üzerinden bu vizyonun nasıl kurumsallaştığı ortaya koyulmaktadır. Bu yapı sayesinde çalışma, Türkiye'nin Latin Amerika ile ilişkilerinde 1950 yılını bir dönüm noktası haline getiren süreci bütüncül bir çerçevede ele almaktadır.

Bu çalışmada kullanılan diplomatik belgeler, T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Belgeleri kapsamında 1945–1950 yılları arasında Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerin kurulmasına yönelik yazışmaları içeren ve Ankara Üniversitesi LAMER tarafından 2021 yılında yayımlanan bir derleme içinde yer almaktadır.⁴ Bununla birlikte, söz konusu çalışma, bu belgelerin yalnızca sunumunu değil; nitel içerik analizi yöntemiyle sistematik bir biçimde incelenmesini ve diplomatik temsil stratejileri, çoklu akreditasyon planlamaları ve dış politika öncelikleri çerçevesinde yeniden yorumlanmasını amaçlamaktadır. Bu yönüyle makale, mevcut belge derlemesini analitik bir perspektifle ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Latin Amerika ile İlişkiler

Türkiye ve Latin Amerika ülkeleri arasındaki ikili ilişkiler uzun bir süre boyunca hem siyasi önceliklerin hem de coğrafi mesafenin etkisiyle durağan bir seyir izlemiştir (Yetim, 2019: 167-168). Osmanlı dönemine dayanan bu ilişkiler 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı tebaasının Latin Amerika'ya göç etmesiyle ivme kazanmış; bu süreçte karşılıklı konsolosluk girişimleri yürütülmüş ve dostluk anlaşmaları imzalanmıştır (Kutlu 2019: 45–59; Seçkin, 2019: 1–45). Kutlu'nun (2019) ifade ettiği üzere, bu göç hareketleri üç dalga halinde gerçekleşmiş; özellikle 1880–1920 arasındaki ilk dalga, diplomatik ve kültürel temasların şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Vagni, 2024: 187-200; Kutlu, 2019). Bu çerçevede, Osmanlı döneminde Latin Amerika'daki ilk

4 Ankara Üniversitesi LAMER (2021). 1950: Türkiye–Latin Amerika İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası. Arşiv Belgeleri (Ankara: Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları).

diplomatik temas Brezilya ile 5 Şubat 1858 tarihinde imzalanan Dostluk, İkamet, Ticaret ve Seyr-ü Sefer Antlaşması'yla kurulmuştur (Kutlu, 2019: 52-53). Bunu, Osmanlı ile Meksika arasında 1866 yılında imzalanan Dostluk ve Ticaret Anlaşması ile 1910 tarihli Konsolosluk Protokolü izlemiştir (Temel, 2017: 60-80). Öte yandan, Arjantin ile 1872 yılında yapılan antlaşma, iki ülke arasındaki resmî ilişkilerin temelini oluşturmuştur (Seçkin, 2019: 15). Nitekim, Türkiye ve Latin Amerika arasındaki ikili ilişkiler Osmanlı döneminde bölgeye yapılan göçlere uzanmakta olup bu ilişkiler büyük ölçüde göç ve diplomasi ekseninde biçimlenmiştir. Söz konusu göç hareketlerinin, ilgili Latin Amerika ülkelerinde gerçekleştirilen nüfus sayımlarına da yansıdığı görülmektedir. Bölgedeki istatistikî kaynaklar incelendiğinde dönemin Osmanlı tebaasına mensup göçmenlerin Latin Amerika ülkelerindeki nüfuslarına dair farklı projeksiyonlar ileri sürülmüş olsa da literatürdeki en makul yaklaşım, 1907 yılı dolaylarındaki dağılımı temel almaktadır. Bu projeksiyona göre, kıtadaki toplam göçmen nüfusu içinde Osmanlı kökenlilerin oranı Arjantin'de %25, Brezilya'da %17 iken, Şili'de bu oran %4 civarında seyretmektedir. (Cánovas, 2006: 153; Kayacık, 2025:440).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Latin Amerika'daki söz konusu ülkelerle diplomatik temaslar devam etmiştir. Mart 1926'da Türkiye Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk Latin Amerika ülkesi Şili olmuştur. Aynı yıl Arjantin ile Roma'da bir Dostluk Anlaşması imzalanmış; 1927'de ise Brezilya ile benzer nitelikte bir anlaşma yapılarak ilişkiler dostane bir çerçevede resmîyet kazanmıştır (Önsoy, 2017: 245). 25 Mayıs 1927 tarihinde Türkiye ile Meksika arasındaki resmî ilişkiler Dostluk Anlaşmasının imzalanmasıyla başlamıştır (Temel, 2017: 65-68). 1950 yılına gelindiğinde bölge ülkelerinden Arjantin, Brezilya, Şili ve Meksika ile diplomatik ilişkiler tesis edilmiş ve bu minvalde Latin Amerika'nın geri kalan ülkeleriyle de diplomatik ilişkilerin başlatılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır (Önsoy, 2017: 245; Pettinà, 2018: 43). Bu bağlamda, hâlihazırdaki diplomatik misyonların dışında Bolivya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Honduras, Guatemala, Kosta Rika, Küba, Kolombiya, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezuela ile diplomatik ilişkilerin tesis edilmesi amacıyla 1950 yılında çoklu akreditasyon usulüyle ilk diplomatik temaslar kurulmuştur.

1990'lı yıllarda iki kutuplu sistemin sona ermesiyle birlikte Türkiye'nin dış politikası da geleneksel olarak Batı merkezli yapısından uzaklaşarak, daha etkin ve çok yönlü bir dış politika anlayışı benimsemeye başlamıştır. Daha öncesinde ihmal edilmiş tüm uzak coğrafyalarla ikili ilişkilerin geliştirilmesi öncelenmiş ve karşılıklı üst düzey ziyaretlerle ikili ilişkiler ivme kazanmıştır (Kurtçu, 2021: 42-49). Bu bağlamda, 1995 yılı Nisan ayında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından gerçekleştirilen Latin Amerika ziyareti (Arjantin, Brezilya ve Meksika) Türkiye açısından bölgeyle ilişkilerin derinleştirilmesinde önemli bir adımı temsil ederken, aynı zamanda bir Türk Cumhurbaşkanı'nın bölgeye yaptığı

ilk resmî ziyaret olma niteliğini taşımaktadır (Urcan, 2023: 263). Bu ziyaret kapsamında sekiz ayrı ikili anlaşma imzalanmıştır. Özellikle Brezilya'ya yapılan ziyaret, taraflar arasında sürekli ve kurumsal bir istişare sürecinin başlamasına olanak sağlamış; Arjantin ziyareti ise bu ülkede etkili olan Ermeni diasporasının yürüttüğü lobi faaliyetlerine karşı Türkiye'nin diplomatik varlığını güçlendirmeye katkıda bulunmuştur (Levaggi, 2013: 99-116). Bu bağlamda, Türkiye'nin Latin Amerika'daki görünürlüğünü artırmak ve ikili ilişkileri güçlendirmek amacıyla Dışişleri Bakanlığı, Eylül 1998'de "Latin Amerika'ya Açılım" politikasını başlatmış, 2006 yılında söz konusu Eylem Planı güncellenerek yeniden uygulanmaya konmuş ve aynı yıl Türkiye'de "Latin Amerika Yılı" ilan edilmiştir (Özyuva, 2024: 2-3). Bu tarihten itibaren, Türkiye ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki Cumhurbaşkanları ve bakanlar düzeyinde siyasi temaslar artış göstermiş; ikili ilişkiler geliştirilmiş ve anlaşmalar genişletilmiştir.⁵

Türkiye'nin Latin Amerika bölgesinde büyükelçilik açma süreci ise kademeli olarak şekillenmiştir. İlk büyükelçilikler, 1930 yılında Şili'nin başkenti Santiago ve Brezilya'nın o dönemdeki başkenti Rio de Janeiro'da açılmıştır. Bu adımları, 1938'de Arjantin'in başkenti Buenos Aires ve 1947'de Meksika'nın başkenti Meksiko'da açılan temsilcilikler takip etmiştir. 1957 yılında Venezuela'nın başkenti Karakas'ta, 1979 yılında ise Küba'nın başkenti Havana'da büyükelçilikler açılarak, Türkiye'nin bölgedeki diplomatik varlığı Soğuk Savaş yıllarında da sürdürülmüştür. Ancak Latin Amerika'ya yönelik büyükelçilik açılışlarında asıl ivme, 2000'li yılların sonlarına doğru kazanılmıştır. Bu kapsamda, 2010 yılında Kolombiya (Bogotá), 2012'de Ekvador (Quito), 2014'te Dominik Cumhuriyeti (Santo Domingo), Kosta Rika (San José), Panama (Panama) ve Guatemala (Guatemala) olmak üzere altı ülkede büyükelçilik açılmıştır. 2018 yılında ise Paraguay (Asunción) ve Bolivya'nın (La Paz) başkentlerinde açılan büyükelçiliklerle Türkiye'nin Latin Amerika'daki diplomatik temsil ağı önemli ölçüde genişlemiştir (Kurtçu, 2021: 74-78; Önsoy, 2017: 245). Son olarak, 2022 yılında El Salvador'da büyükelçilik faaliyete geçmiş; 2024 yılı itibarıyla önce

5 Bu çerçevede, Türkiye ile Latin Amerika arasında ticaret hacminde dikkat çekici bir büyüme kaydedilmiştir. Ticaret ve yatırım alanındaki iş birlikleri, Türkiye ile Brezilya, Şili, Meksika ve Arjantin gibi önde gelen Latin Amerika ülkeleri arasında çeşitli ticaret anlaşmaları, karma ekonomik komisyon toplantıları ve iş forumları aracılığıyla kurumsallaştırılmıştır. Ayrıca, Türk Hava Yolları'nın bölgeye doğrudan uçuşlar başlatması, lojistik ve ticari bağlantıları güçlendirerek ekonomik ilişkilerin gelişmesini desteklemiştir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından verilen burslar ve Latin Amerika'dan Türkiye'ye gelen uluslararası öğrenciler, akademik iş birliğinin temel taşlarından biri olmuştur. Yunus Emre Enstitüsü'nün kültürel programları, Türk dili ve kültürünün Latin Amerika'da tanıtılmasına katkı sağlamış, bu da halklar arası ilişkilerin derinleşmesine olanak tanımıştır. Aynı şekilde, Latin Amerika ülkelerinin Türkiye'deki diplomatik ve kültürel faaliyetleri de karşılıklı etkileşimi güçlendirmiştir. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin Latin Amerika kıtasına yönelik dış politikasında çok yönlü, dinamik ve karşılıklı fayda temelli bir yaklaşımın benimsendiğini ortaya koymaktadır. (Alpar, 2007).

Uruguay'a (Montevideo) büyükelçilik açılmış, ardından aynı yıl Nikaragua (Managua) nezdine büyükelçi atanmış olup bu ülkede de büyükelçilik açılması yönündeki çalışmalar başlatılmıştır.

Türkiye, Latin Amerika ve Karayip Ülkeleriyle Diplomatik İlişki Kurmanın Önemini Anlamaya Başlıyor (1947-1949)

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye, çok taraflı uluslararası platformlarda etkinliğini artırma arayışı doğrultusunda, Latin Amerika ve Karayip bölgesiyle diplomatik ilişkilerini geliştirme ihtiyacını daha belirgin biçimde hissetmeye başlamıştır. Bu bağlamda, özellikle BM gibi çok taraflı yapılarda sahip oldukları oy potansiyeli nedeniyle Latin Amerika ülkeleriyle ilişkilerin güçlendirilmesi, Türk diplomasisinin öncelikli gündemlerinden biri haline gelmiştir.⁶ Nitekim bu dönemde kaleme alınan diplomatik raporlar, bölge ülkelerinin uluslararası sistemdeki kolektif etkisinin erken dönemde fark edildiğini ve Türkiye'nin bu coğrafyada daha görünür bir diplomatik varlık tesis etme yönünde stratejik bir arayış içinde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, 1960'lı yıllarda Kıbrıs meselesinin uluslararası platformlara taşınmasıyla birlikte, Latin Amerika ülkelerinin BM nezdindeki oy gücünün Türkiye açısından taşıdığı önem daha da belirgin hâle gelmiştir. Bu gelişme, 1947-1949 yılları arasında şekillenmeye başlayan diplomatik açılımın ilerleyen dönemde Türkiye'nin çok taraflı diplomasi kapasitesi açısından ne denli kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu süreçte, Küba gibi bazı Latin Amerika ülkelerinin Türkiye'nin tezlerine eleştirel yaklaşımı, bölgeyle kurulan diplomatik ilişkilerin stratejik değerini daha görünür kılmıştır (Dilek, 2017: 8-9).

6 ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri olup veto yetkisine sahiptir. 1963 yılına dek Konsey beş daimî ve altı geçici üyeyle toplam 11 üyeden oluşuyordu. Resmî olarak belirlenmemiş olsa da zaman içinde geçici üyeliklerin dağılımı konusunda fiili bir uygulama ortaya çıkmış; buna göre Latin Amerika'dan iki, Orta Doğu, Doğu Avrupa, Batı Avrupa ve İngiliz Milletler Topluluğu'ndan ise birer ülkenin geçici üyeliğe seçilmesi teamül hâlini almıştır. 17 Aralık 1963'te kabul edilen BM Genel Kurulu kararıyla bu düzenleme coğrafi esaslara dayalı biçimde yeniden tanımlanmış; Afrika ve Asya için beş, Doğu Avrupa için bir, Latin Amerika ve Karayipler için iki, Batı Avrupa ve diğer devletler için iki sandalye tahsis edilmiştir. Böylece Konsey'in üye sayısı beş daimî ve on geçici üye olmak üzere 15'e çıkarılmıştır. Konsey kararlarının kabulü için en az dokuz üyenin desteği gerekmekte olup bu durum geçici üyelerin oylarının önemini artırmaktadır. Geçici üyeler, BM Genel Kurulu tarafından Ekim ayında yapılan seçimlerle belirlenmekte, ocak ayında görevlerine başlayarak iki yıl görev yapmaktadır; ayrıca görev süresi biten geçici üyelerin bir sonraki dönem için yeniden seçilmesi mümkün değildir (Kumek, 2022: 555-556).

BM'deki Oy Dinamikleri ve Diplomatik Varlık İhtiyacı

Bölge ülkelerinin uyumlu oy verme davranışı, Latin Amerika'nın BM nezdinde önemli bir kolektif oy potansiyeli oluşturduğunu göstermiştir. Bu bağlamda, Türkiye açısından ortaya çıkan bölgede diplomatik temsil ihtiyacı, sahada görev yapan diplomatların raporlarında somut bir şekilde dile getirilmiştir. 27 Ekim 1945 tarihli değerlendirmesinde Buenos Aires Büyükelçisi Abdülhahat Akşin, Latin Amerika'daki temsil ihtiyacını yalnızca bölgesel ticari ve siyasal ilişkilerle değil, yeni kurulan Birleşmiş Milletler düzeni içindeki oy dinamikleriyle birlikte ele almıştır. Akşin, bu ihtiyacı şu sözlerle dile getirmiştir:

Fakat yeni Milletlerarası Kurumun meydana gelmesi Elçiliklerimizin kurulmasını gerektiren unsurlar arasına yeni bir tane katmış bulunmaktadır. (...) Yeni kurumun genel kurulunda, güven kurulunda, ekonomik ve sosyal kurulunda ve diğer kurullarında bizi ilgilendiren işlerde başka devletlerin verecekleri oyların bizim için büyük önemi vardır. (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 19-21).

Bu yaklaşım, takip eden yıllarda kaleme alınan diğer raporlarda da benzer şekilde yer almıştır. Bu çerçevede, 19 Eylül 1947 tarihli Buenos Aires Elçisi Ali Sipahi'nin Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği kapsamlı değerlendirmede, Latin Amerika'da Türkiye'nin diplomatik varlığının artırılmasının gerekliliği açık biçimde ifade edilmiştir. Sipahi, bölgenin özellikle çok taraflı platformlardaki artan etkisine dikkat çekerek, “Cenup ve Orta Amerika memleketlerinin, beynelmilel konferanslardaki nüfus ve tesirlerini ne kadar artırdıkları da herkesçe bilinmektedir” (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 27-30) ifadesiyle Türkiye'nin bu yeni güç merkezleriyle daha yakın ilişki kurması gerektiğini vurgulamıştır. Aynı raporda mevcut temsil düzeyinin yetersizliğine işaret edilerek, yalnızca üç elçiliğin varlığından söz edilmekte, temsilin “tedricen genişletilmesi” önerilmektedir. Sipahi'nin en dikkat çekici tespitlerinden biri ise, diplomatik ilişki kurma konusunda mütakabiliyet esasına mutlak bağlı kalınmaması gerektiği yönündedir: “Türkiye'nin bu memleketlerde doğrudan münasebet tesisine olan ihtiyacı bu memleketlerin bizimle münasebet tesisine olan ihtiyacından çok daha fazladır... mütakabiliyet kararının aranmasına mahal olmadığı fikrindeyim.” Bu değerlendirmenin o dönemdeki diplomatik planlamaları besleyen sahadan gelen önemli raporlardan birini teşkil ettiği söylenebilir. Bu bakımdan Dışişleri Bakanlığının 20.11.1947 tarihli değerlendirmesinde ise şu ifadeler yer almıştır:

Latin Amerika Cumhuriyetlerinin Birleşmiş Milletler Teşkilatında müttehit bir blok halinde hareket ederek mühim kararların kabulünde çok müessir oldukları malumu Devletleridir. Hükümetimizin bu devletlerin her biri ile münasebet tesis etmesinin, Birleşmiş Milletler huzuruna getirilebilecek. Memleketimizle ilgili meselelerin lehimize halini kolaylaştırmak bakımından çok faydalı olacağı muhtelif mahallerden yapılan telkinlerle teyit edilmektedir.

Sırf Birleşmiş Milletler Teşkilatında bizi desteklemelerini sağlamak maksadı ile sözü geçen devletlerle münasabet tesisi hususunun da Dairemizce şu teklifin arzına mücaheret edilmiştir (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 31-32).

Metinde geçen “Latin Amerika Cumhuriyetlerinin Birleşmiş Milletler Teşkilatında müttehit bir blok halinde hareket ederek mühim kararların kabulünde çok müessir oldukları” ifadesi, dönemin Dışişleri yetkililerinin bu ülkelerin kolektif oy gücünü stratejik bir unsur olarak gördüğünü göstermektedir. Nitekim daha sonraki yıllarda Kıbrıs meselesinin gündeme geldiği BMGK’nın 18 Aralık 1965 tarihli oylamasında, 117 devletten 54’ünün çekimser kalmasına karşın, 5’e karşı 47 oyla kararın kabul edilmesi, Latin Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinin desteğiyle mümkün olmuştur (Müezzinoğlu, 2021: 87; Kutlu, 2020). Benzer şekilde, 18.11.1947 tarih ve 43 sayılı şifre telgrafta Lahey Elçisi Ali Türkgeldi’nin Dışişleri Bakanlığına gönderdiği Peru ve Dominik Cumhuriyeti Elçilerinin gerçekleştirdikleri ziyaretler sırasında Türkiye’nin Latin Amerika’daki elçiliklerinin akredite oldukları ülke sayısının artırılması yönünde telkinlerde bulundukları aktarılmıştır:

Peru Sefiri ziyaretinde: Dünyanın bu günkü vaziyeti Avrupa ve Amerika menfaatlerini birleştirmiştir. Biz O.N.U.’da İtalya’nın ve İspanya’nın hukukunu müdafa ettik. Sizin de bir işiniz düştüğü zaman memnuniyetle hizmet ve menfaatinizi müdafa ederiz. Fakat bunu muvaffakiyetle ifa için memleketinizin ve mevzubahis olacak meselelerin yakından bilinmesi lazımdır. Binsenaleyh Latin Amerika devletleri ile Türkiye arasında siyasi münasebet tesisi tarafların menfaati iktisasındandır (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 33-34).

Bu raporlar, Latin Amerika’daki Türk diplomatik misyonlarının, bölge ülkelerinin BMGK’daki konumu ve oy potansiyelini erken dönemde fark ettiklerini göstermektedir. Söz konusu değerlendirmeler, yalnızca mevcut temsil düzeyinin yetersizliğine işaret etmekle kalmayıp, aynı zamanda Türkiye’nin çok taraflı diplomasi sahnesinde etkili olabilmesi için Latin Amerika ve Karayip ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmesi gerektiğini ortaya koymuştur. O dönemde dile getirilen söz konusu değerlendirmeler ilerleyen yıllarda Türkiye’nin BMGK adaylık süreçlerinde söz konusu bölgeye yönelik yürüttüğü yoğun lobi faaliyetlerinin arka planında yer alan stratejik öngörünün somut bir yansımasıdır. Bu bağlamda, dönemin Birleşmiş Milletler Daimî Delegesi Selim Sarper’in şu beyanı bu görüşü açıkça destekler niteliktedir:

Cenubi Amerika devletleri ile teker teker münasebetler tesisine çalışıyorum. Bu gayretlerimiz şimdilik az da olsa muvaffak oluyor. (...) bu münasabete şu ciheti arz edeyim ki, Cenubi Amerika devletlerinin musaheret ve sempatisini

temin etmeden Birleşmiş Milletlerde hemen imkân şeyi yürütmeğe imkân yok gibidir. Bu itibarla, bu memleketlerin büyüklerindeki büyük Elçilerimizle daha küçüklerinden birkaçı nezdinde birden akredite edilebilecek Elçilerimizden şimdiden bu memleketler üzerinde çalışmalarının az ileride Assemblée Générales'e düşecek işlerimizin selameti ve emniyeti bakımından çok ihtiyatlı ve doğru bir hareket olacağını kesinli hürmetle arz ve telkin eylerim (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 40-46).

Yukarıda ifade edilen resmî yazışmalardan da anlaşılacağı üzere, yalnızca Latin Amerika ile ikili ilişkilerin artırılması gerekliliği değil, aynı zamanda bu ilişkilerin çok taraflı diplomasi sahasında sağlayacağı faydalar ortaya konulmaktadır. Nitekim 1950 yılında Türkiye'nin BM Güvenlik Kurulu geçici üyeliği için yürüttüğü kampanya sürecinin bu öngörülen durumun somut bir yansıması olduğu söylenebilir. Balcı ve Hazar'ın (2020) aktardığı üzere, Türkiye kampanya kapsamında Latin Amerika ülkeleriyle yoğun temaslarda bulunmuş, ancak seçim sürecinde beklenen desteği tam olarak elde edememiştir. Bu deneyim, 1947-1949 yıllarında yazılan raporlardaki değerlendirmeler ışığında "Latin Amerika Cumhuriyetlerinin müttehit blok olarak hareket ettiği" (Balcı ve Hazar, 2020: 1-2) ve bu ülkeler nezdinde diplomatik varlık tesis etmenin önemine dair tespitleri doğrulamaktadır.

Bu çerçevede, sahadaki temsil yapısı da değerlendirilmesi gereken önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Buenos Aires Büyükelçisi Abdülhâhat Akşin tarafından kaleme alınan belgede, Latin Amerika'da temsilin genişletilmesine yönelik önerilerin, 1940'lı yılların sonlarına gelindiğinde daha somut bir planlama çerçevesine kavuştuğu görülmektedir:

Yirmi Latin Amerika Cumhuriyetinin dördünde mevcut bulunan Diplomatik mümessillerimizin her biri aşağıda arzolunduğu vechile diğer Latin Amerika Devletlerinin ekserisi nezdinde akredite edilebilirler: Rio de Janeiro Büyük Elçimiz (Büyük Elçilere has durum dolayısı ile yalnız Brezilya'ya); Buenos Aires Elçimiz (aynı zamanda Uruguay, Bolivya ve Paraguay nezdinde); Santiago Elçimiz (aynı zamanda Ecuador ve Peru nezdinde); Meksiko Elçimiz (aynı zamanda Costa-Rica, Guatelama, Salvador, Honduras, Panama ve Nicaragua nezdinde); Geriye kalan diğer beş Cumhuriyet ile münasebet tesisi de mesela Havana'da bir Elçilik açmak ve Elçi'yi aynı zamanda Venezuela, Colombia, Haiti ve Dominik Cumhuriyetleri nezdinde akredite etmek suretiile temin olunabilir." (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 31-32).

Bu öneri, o dönemde yalnızca dört ülkede yerleşik temsilcilik bulunduran Türkiye'nin çoklu akreditasyon yoluyla temsil ağını neredeyse tüm kıtaya yaymasını sağlayacak bir model sunmuştur.

Çoklu Akreditasyon Planlaması ve Kültürel Farkındalık

Çalışma kapsamında altı çizilmesi gereken önemli noktalardan bir diğeri ise söz konusu diplomatik raporlarda bölge ülkelerine dair yalnızca siyasi ve stratejik parametrelerin değil; aynı zamanda iletişim dili, kültürel yapı, bölge içindeki konum ve önem gibi unsurların da sıklıkla aktarılmasıdır. Dolayısıyla, bu raporlar hem politika yapıcılar hem de diplomatlar için yalnızca stratejik değil, kültürel bağlamda da önemli bir başvuru kaynağı işlevi görmüştür. Buenos Aires Elçisi Emin Ali Sipahi'nin Latin Amerika'da temsil sahamızın genişletilmesini önerdiği 19.09.1947 tarihli raporda şu ifadeler yer almıştır:

Orta ve Cenup Amerika memleketlerinin dil birliği ve İspanyolcanın İngilizceyi takib eden mühim bir dil olması bilhassa nazarı dikkate alınmağa değmektedir. Brezilya'da 45 milyon insan Portekizce konuşmakta ise de bu dilin de bir latin dili olması ve İspanyolca ve Portekizce konuşanların birbirlerini tamamen anlamaları dolayısı ile Brezilya'yı İspanyolca konuşan büyük kitleden ayırmak doğru olmaz. Mahaza yine bu lisani hariç tuttuğumuz takdirde bile Filipin ile beraber 22 memleketu (İspanyolca konuşan müstemlekeler hariç) yüz milyondan çok fazla bir halk İspanyolca konuşmaktadır. Arjantin'in Birleşmiş Milletler nezdindeki heyetinin İspanyolcanın mevkiini ne hamretle gözettiğini kimseye meçhul değildir. Bu memleketlerde diplomasi dili de münhasıran İspanyolcadır. Avrupa'ya mensup Elçilik bile muharebelerinde bu dili kullanmaktadır (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 27-31).

Özellikle Brezilya'nın Portekizce konuşması nedeniyle diğer Latin Amerika ülkelerinden ayırıştırılmaması gerektiğini düşünen Sipahi bu dilin İspanyolcayla olan yapısal benzerliğini ve bölgedeki karşılıklı anlaşılabilirliği vurgulayarak, Brezilya'nın İspanyolca konuşulan diplomatik havzaya dahil edilmesini önermiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Latin Amerika'daki diplomatik temsilini planlarken kültürel sürekliliği ve sahadaki verimliliği dikkate alma yönünde sahadan gelen bir öneri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Avrupa kökenli elçiliklerin bile bölgeyle temaslarında İspanyolca'yı tercih ettiğine yönelik gözlem, bu dilin bölgedeki fiili diplomasi dili olarak hegemonik konumuna işaret etmektedir.

Türkiye'nin Latin Amerika'daki Diplomatik Temsil Sahası Yeniden Yapılandırılıyor (1950)

1950 yılına gelindiğinde Türkiye'nin Latin Amerika'daki diplomatik temsili, yalnızca dört ülkede (Brezilya, Arjantin, Şili ve Meksika) temsilcilik düzeyinde mevcutken, geri kalan birçok Latin Amerika ülkesiyle hâlen doğrudan diplomatik ilişki tesis edilmemişti. Ancak, 1949 tarihli bir yazışma, Türkiye'nin Latin

Amerika'daki diplomatik temsil planlamalarında önemli bir aşamaya girildiğini göstermektedir. Dışişleri Bakanlığı tarafından Washington, Buenos Aires, Meksiko, Santiago ve Rio de Janeiro'daki diplomatik temsilciliklere ve BM Kurulu nezdinde Daimi Temsilciliğimize gönderilen yazıda, Orta ve Güney Amerika bölgelerindeki hangi ülkelerin hangi diplomatik temsilciliklere bağlanmasının uygun olacağına dair görüş talep edilmiştir. Yazı, bakanlığın Latin Amerika ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kurmanın faydalı olacağı yönündeki inancını açıkça ortaya koyarken, bütçe kısıtlamaları nedeniyle yeni elçilikler açmak yerine, mevcut temsilciliklere ek sorumluluklar verilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

İkinci dünya harbinden sonra Orta ve Güney Amerika Devletlerinin günden güne artmakta olan ehemmiyetlerini ve bunların bilhassa Birleşmiş Milletler teşkilatında oynadıkları mühim rolü, diğer taraftan bahis mevzu memleketlerden bazılarının Türkiye tarafında yaptıkları telkinleri ve ilgili Elçiliklerimizin bu husustaki tavsiyelerini göz önünde tutan bakanlığımız, bu memleketlerin kaffesi ile siyasal münasebetler tesisinde Türkiye için faide olacağı düşünmektedir. Ancak sizce de malum olan bütçe vaziyetimiz yeni Elçilikler ihdasını imkânsız kıldığından Bakanlığımız, halen Güney Amerika'daki mevcut dört mümessilliğimize azami bir mümessillik daha ilavesi ve (...) Hükümetimizi birkaç memlekette birden temsil etmesi sureti ile meselenin tarzı halle olunabileceği mülahazasındadır (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 55-56).

Ayrıca, bu yazıda yapılacak değerlendirmede dikkate alınması gereken kriterler de dile getirilerek, Güney Amerika ülkeleri arasındaki dostane ilişkiler ve zaman zaman ortaya çıkan ihtilaflar, ülkelerin ulaşım imkanları ve kolaylıkları ve Türkiye ile bu ülkeler arasındaki mevcut veya gelecekte tesis edilebilecek ticari ilişkiler göz önünde bulundurulması gerektiğine dair ifadelerine yer verilmiştir. Bu itibarla, Latin Amerika'daki temsil ağının planlanması sürecinde ülkeler arası coğrafi ulaşılabilirlik, ekonomik potansiyel gibi çok boyutlu kriterlerin göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, bakanlık bu çerçevede mevcut elçilerin aynı zamanda hangi ülkeler nezdinde akredite edilebileceği ve gerekli görülürse yeni açılacak elçiliğin hangi başkentte bulunmasının uygun olacağı konusunda ayrıntılı mütalaa talep etmiştir.

Sahadan Gelen Öneriler ve Diplomatik Görüş Birliği

Ankara'nın kurumsal mütalaa talebi, Latin Amerika sahasında aktif görev yapan Türk misyon şefleri tarafından geniş yankı bulmuş ve kıtaya yönelik bütüncül bir projeksiyonun üretilmesini tetiklemiştir. Nitekim, merkezden gönderilen bu talimata cevaben gelen raporlar bütüncül olarak incelendiğinde, diplomatların bölgenin jeopolitik gerçeklerini yakından takip ettikleri ve özellikle Soğuk Savaş'ın eşliğindeki mikro-bölgesel dengeleri gözettikleri anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda, Meksika Elçisi Vedat Uzgören, Orta Amerika ülkelerini iki ayrı grup olarak değerlendirmiş ve bu ülkelerin coğrafi yakınlık ve idari kolaylık açısından Meksika'daki Türk temsilciliğine akredite edilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Uzgören, ayrıca bölgede beşinci diplomatik temsilciliğin enerji kaynaklarıyla ve jeostratejik konumuyla öne çıkan Venezuela'da açılması görüşünü paylaşmıştır (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 57-59). Buenos Aires Elçisi Emin Ali Sipahi ise, yeni bir elçiliğin Kolombiya'da açılmasının stratejik önemine dikkat çekmiştir. Sipahi, Kolombiya'nın kıtanın en kalabalık dördüncü ülkesi olması, bölgesel iş birliği mekanizmalarına sahip olması ve Ekvador ile Venezuela'ya akredite edilebilme potansiyeli nedeniyle stratejik bir merkez niteliği taşıdığını savunmuştur. Sipahi, Uruguay ve Paraguay için Buenos Aires'i, Peru ve Bolivya için ise Şili'yi en uygun akreditasyon merkezi olarak önermiştir (LAMER, 2021: 61-63).

Sahadan gelen bu somut önerilerin yanı sıra, uluslararası sistemin çok taraflı zeminindeki diplomatik reflekslerin de karar alma sürecinde belirleyici olduğu görülmektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Daimî Delegesi Selim Sarper'in raporu ise Latin Amerika'daki diplomatik varlığın çok taraflı diplomasi açısından sağlayacağı faydaları bir kez daha vurgulamıştır. Sarper, daha yoğun diplomatik ilişkilerin, Türkiye'nin BM'deki pozisyonunu doğrudan etkileyeceğini belirtmiş ve Kolombiya'nın, hem yüzölçümü hem de BM'deki nüfuzu nedeniyle yeni elçilik için en uygun ülke olduğunu ifade etmiştir. Sarper, Kolombiya'nın Simón Bolívar'ın mirasını taşıyan manevi bir merkez olması itibarıyla sembolik bir öneme de sahip olduğunu belirtmiştir (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 64-72). Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin de Dışişleri Bakanlığı'nın talimatına cevaben, özellikle ticaret ve petrol alanlarındaki önemi nedeniyle yeni elçiliğin Venezuela'da tesis edilmesinin daha uygun olacağını belirtmiştir. Erkin, bu elçiliğin Ekvador ve Kolombiya'ya da akredite edilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca, Meksika'daki elçiliğin Orta Amerika ve Antil Adaları'ndaki tüm devletlerle ilgilenmesini önermiş, Küba'nın, kıtadaki komünist merkezinin buraya taşınması nedeniyle stratejik öneminin arttığı bilgisini de paylaşmıştır (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 81-82). Erkin'in Küba'ya yönelik bu tespiti, dönemin küresel kutuplaşma ikliminin ve güvenlik kaygılarının Türk dış politikası vizyonuna ne denli erken sirayet ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu görüşe paralel olarak, Rio Büyükelçisi Fuat Carım da yeni bir elçiliğin yine Kolombiya'da açılması yönünde görüş bildirmiştir. Carım, Kolombiya'yı Latin Amerika'nın kültürel açıdan en gelişmiş ülkelerinden biri olarak nitelendirmiş ve bu yeni elçiliğin Venezuela, Ekvador, Santo Domingo ve Haiti'ye de akredite edilmesinin yerinde olacağını belirtmiştir (LAMER, 2021: 83-84). Sonuç olarak, 1950'li yılların başında Türkiye'nin Latin Amerika'ya açılımı bir temsilcilik açma gayretinin ötesinde; sahadaki diplomatların rasyonalist

akreditasyon önerileri, BM'deki oy potansiyeli ve Soğuk Savaş'ın ideolojik hatlarını gözetken çok boyutlu bir kurumsallaşma arayışı olarak değerlendirilebilir.

Bahse konu değerlendirme süreci, 16 Eylül 1949 tarihli Bedri Tahir Şaman imzalı bilgi notunda özetlenmiştir. Şaman, Latin Amerika'daki diplomatik temsilin bir zaruret olduğunu belirtmiş ve bu planlamada coğrafi yakınlıktan ziyade siyasi, ekonomik ve kültürel bağlamların esas alınması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Brezilya'nın resmî dilinin Portekizce olması sebebiyle İspanyolca konuşan ülkelerden ayrı tutulması gerektiği, ancak nihai kararın Amerika Birleşik Devletleri'nin tavsiyeleri beklenecek alınacağı belirtilmiştir (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 73-80). Bu durum, Türkiye'nin çok yönlü bir diplomasi vizyonu oluştururken dönemin jeopolitik konjonktürü gereği Batı İttifakı'nın liderinin stratejik yönelimlerine ne kadar önem atfettiğini göstermektedir.

Çoklu Akreditasyonun Kurumsallaşması ve 1950 Kararları

Sahada gelen bu kapsamlı mütalaa ardından, 1950 yılı itibarıyla çoklu akreditasyon esasına dayalı kurumsal adımlar somut bir çerçeveye oturtulmuştur. 13 Mart 1950 tarihli Dışişleri Bakanlığı talimatıyla Meksika Elçisi Vedat Uzgören, Guatemala, Honduras, El Salvador, Nikaragua, Kosta Rika, Panama, Küba, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti nezdinde; Santiago Elçisi Bedri Tahir Şaman ise Peru, Kolombiya, Ekvador, Venezuela ve Bolivya nezdinde akredite edilmek üzere görevlendirilmiştir (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 85-91).

Söz konusu idari planlama, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın imzasını taşıyan 21 Eylül 1950 tarihli Bakanlar Kurulu kararnameleleriyle hukuki ve resmî bir nitelik kazanmıştır. Kararnameler uyarınca, Santiago Elçisi Şaman'ın Bolivya, Kolombiya, Ekvador ve Peru'da (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021:118); Meksika Elçisi Uzgören'in ise Kosta Rika, Küba, El Salvador, Honduras, Panama, Dominik Cumhuriyeti ve Nikaragua'da Türkiye'yi temsil etmesi hükme bağlanmıştır. (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 123). Süreç içinde Venezuela'daki diplomatik temsilin Meksika Elçiliği üzerinden yürütülmesinin operasyonel açıdan daha uygun olacağı yönündeki değerlendirme de kabul görmüş ve bu doğrultuda Venezuela hükümetinden Uzgören için bu ülkeden de agreman talep edilmiştir (Ankara Üniversitesi LAMER, 2021: 123).

Sonuç olarak, 1950 yılı itibarıyla Türkiye'nin Latin Amerika'daki diplomatik varlığının, çoklu akreditasyon modelinin fiilen hayata geçirilmesiyle daha sistematik bir kurumsal kimlik kazanmaya başladığı ileri sürülebilir. Bu dönemde atılan somut adımlarla Türkiye'nin bölgedeki varlığı resmî bir nitelik kazanmış; 1947-1949 yılları arasındaki teorik ve stratejik öngörülerin bu kararnamelerle

uygulanması, Ankara'nın kıtadaki uzun vadeli diplomatik varlığının zeminini hazırladığı şeklinde değerlendirilebilir.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin 1945-1950 yılları arasında Latin Amerika ülkeleriyle diplomatik ilişkiler tesis etmesinin BM'de oluşan yeni uluslararası dengeler açısından uzun vadeli bir dış politika tasavvurunun bir parçası olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, 1945-1950 yılları arasındaki diplomatik yazışmalar, Türk hariciyesinin Latin Amerika'daki diplomatik temsilin yalnızca dört büyükelçilikle (Brezilya, Şili, Arjantin, Meksika) sınırlı kalmaması gerektiği yönündeki farkındalığını açıkça göstermiştir. Bu dönemde Türkiye'nin siyasi ve hukuki tezleri uluslararası kamuoyunda yeterince bilinmemekteydi. Bu itibarla, Türkiye diplomatik varlığını fiilen tüm kıtaya yaymış ve uluslararası alanda milli tezlerine destek arama kapasitesini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Bu bağlamda, BM'de sayısal ağırlığa sahip Latin Amerika ülkeleri, Kıbrıs meselesinin seyrini etkileyebilecek stratejik diplomatik aktörler olarak değerlendirilmiş ve bu maksatla resmî diplomatik girişimlerin yanı sıra Bakanlar Kurulunun 13 Ekim 1956 tarihli kararı doğrultusunda Latin Amerika ülkelerine iyi niyet heyetleri göndermiş ve bölge devletleri nezdinde siyasi destek temin etmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Bu bakımdan, 1957 ve 1958 BM oylamaları, Türkiye'nin Latin Amerika ülkeleriyle geliştirdiği bu diplomatik temasların ilk somut neticeleridir. 1957 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs'ta self-determinasyon ilkesinin uygulanmasına yönelik tasarısı Genel Kurulda gerekli çoğunluğu sağlayamazken, 1958 yılında Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık'ın katılımıyla bir konferans toplanmasını öngören İran tasarısının Birinci Komitede kabul edilmesi (Kayıran, 2026), Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde doğrudan ilgili taraflardan biri olarak tanınması bakımından mühim bir diplomatik kazanım teşkil etmiştir. Sonuç olarak, Türk diplomasisi BM'de müşterek hareket eden ve sayısal üstünlüğe sahip Latin Amerika devletlerinin stratejik önemini erken dönemde kavradığı ve bu doğrultuda bölgede yürüttüğü diplomatik girişim ve faaliyetlerin önemli sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Zaman içerisinde bölgedeki diplomatik temsil ağının genişlemesi, büyükelçiliklerin sayısının artması, üst düzey temasların düzenli bir mahiyet kazanması ve iş birliği alanlarının çeşitlenmesi, erken dönemde şekillenen bu diplomatik vizyonun kalıcı neticeleri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Alpar, S. (2007). “Türkiye–Latin Amerika–Hızla Gelişen İlişkiler”, 22 Ağustos 2025 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye---latin-amerika--hizla-gelisen-iliskiler-.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Ankara Üniversitesi LAMER. (2021). *1950: Türkiye–Latin Amerika İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası. Arşiv Belgeleri*. Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Armaoğlu, F. H. (1963). Kıbrıs Meselesi, 1954–1959: Türk Hükümeti ve Kamuoyunun Davranışları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 57–86.
- Baba, G. ve Karagül S. (2012). Türk Dış Politikasında Çok Taraflılığa Geçiş Çabaları: 1965 Çok Uluslu Güç Projesi ve 1 Mart 2003 Tezkeresi, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 18–42.
- Bağcı, H. (2014). *Türk dış politikasında 1950’li yıllar*. ODTÜ Yayıncılık.
- Balcı, A. ve Hazar A. (2020). Turkey in the UN Security Council during the Cold War: Elections, Voting Motivations and Alliance Commitments, *Middle Eastern Studies*, 57 (2), 279–291.
- Barreto, N. (2019). Las buenas intenciones no bastan: la política exterior de Estados Unidos hacia América Latina en el siglo XX, *Historia XLIII*. (1), 113-154.
- Bermúdez, C. (2011) Proyectos de Integración en América Latina durante el siglo XX: La Expectativa del Mercosur al comenzar el siglo XXI, *Revista UIS Humanidades*. 39(1), 29-50.
- Cancelado, H., Uscátegui Pastrana J. J. ve Forero Delgado K. A. (2008). Análisis cuantitativo y cualitativo de las votaciones de América Latina en la Asamblea General de las Naciones Unidas (1994-2007). *Revista de Relaciones Internacionales, Estrategia y Seguridad* 3(2), 41-58.
- Cánovas, R. (2006). Voces inmigrantes en los confines del mundo: de los árabes. *Anales de Literatura Chilena* 7, 153-170.
- Dilek, M. (2016). Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Devleti–Küba Siyasi İlişkileri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 467–492.
- Fırat, M. (1999). Kıbrıs Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri (1955-1997), *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç*, TTK Yayınları, 553-566.
- García, H. A. O., Cvitanic Oyarzo, F. J. ve Olano-Leiva H. (2017). Globalización de las Relaciones entre la Unión Europea y América Latina: El Caso de Chipre y Colombia, *Justicia Juris*, 13 (1), 40–55.
- Kayacık, Z. (2025). Yeni Dünya’da Osmanlı İzleri: Şilili Benedicto Chuaqui’nin Hatıratında Göç, Kimlik ve Uyum Süreci, *History Studies*, 17(2), 437-454.
- Karpat, K. H. (1975). *Turkey’s Foreign Policy in Transition: 1950–1974*. Brill Archive.
- Kayıran, K. (2022). Demokrat Parti dönemi Türk diplomasisinin Latin Amerika’daki lobi faaliyeti. J. Martínez González, E. C. Çerçioğlu, M. Yazıcı Çangur, & M. Blanco Ruiz (Eds.), *Actas del IV Simposio Internacional sobre Literatura y Cultura Hispánicas*, (6-18), Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Koca, M. (2022). Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesinde Kıbrıs meselesi ve iyi niyet heyetlerinin rolü, *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4(2), 101-109.
- Kumek, İ. (2022). Türk Dış Politikasında Statü Arayışı: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği (1951-52, 1954-55, 1961, 2009-2010). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(3), 559-582.
- Kurtçu, E. (2021). *Türkiye'nin Latin Amerika'daki Kamu Diplomasisi Faaliyetleri ve Yumuşak Güç Unsuru*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Ankara Üniversitesi.
- Kutlu, M. N. (2019). "Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Osmanlı-Brezilya İlişkileri Hakkında Düşünceler", F. Öznur Seçkin (ed.), *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika İlişkileri*, (s.46-59). Ankara Üniversitesi LAMER Yayınları
- Kutlu, M. N. (2020, Ekim 15). *Latin Amerika ülkeleriyle diplomatik ilişkilerimizin 70. yılı ve açılım politikamız*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/latin-amerika-ulkeleriyle-diplomatik-iliskilerimizin-70-yili-ve-acilim-politikamiz/2006976>.
- Levaggi, A. G. (2013). Turkey and Latin America: A New Horizon for a Strategic Relationship, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18 (4), 99-116.
- Lorenzo, R. ve Castrizano, M. (2022). Panamericanismo como arma de dominación, *Política Internacional*, 4(3), 82-88.
- Lynch, J., Córtes R., Gallo, C. E., Rock, D., Torre, J. C. ve Riz L. (2001). *Historia de Argentina*.
- Müezzinoğlu, E. (2023). Kıbrıs Meselesi Bağlamında Bir Diplomasi Aracı Olarak İyi Niyet Heyetleri (1964-1965), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 135 (266), 65-92.
- Önsoy, M. (2017). Latin America-Turkey Relations: Reaching Out to Distant Shores of the Western Hemisphere, M. Önsoy (ed.), *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach*. (s. 237-258).
- Özyuvalı, K. (2024). Türkiye'nin Latin Amerika ve Karayiplere Yönelik Politikası Kapsamında Ankara-Havana Siyasi İlişkilerinin Analizi, *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 4 (1), 1-17.
- Pettiná, V. (2018). *Historia mínima de la Guerra Fría en América Latina*.
- Pınar, L. ve Güven, İ. F. (2019). Türk Dış Politikasında 1960'lı Yıllar: Çok Yönlülüğe Geçiş", Latif Pınar vd. (ed.), *Darbeden Muhturaya Türk Dış Politikası (1960-1971)*. (s. 1-20.)
- Seçkin, F. Ö. (2019). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Arjantin'e Göçler ve İki Ülke Arasındaki Karşılıklı Diplomatik İlişkilerin Başlangıcı, F. Ö. Seçkin (ed.), *XIX. Yüzyıl Boyunca Osmanlı İmparatorluğu-Latin Amerika İlişkileri* (s. 145), Ankara Üniversitesi LAMER Yayınları.
- Temel, M. (2017). Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Türkiye-Meksika İlişkileri, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18 (39), 60-80.
- Urcan, C. (2023). Geçmişten Günümüze Türkiye-Latin Amerika İlişkileri. B. Karabulut & F. Purtaş (Ed.), *Türk Dış Politikasının 100 Yılı (1923-2023)*. (s. 257-274).

Zeynep Kayacık – *Diplomatik Arşiv Belgelerinde Türkiye ile Doku Latin Amerika Ülkesinin* 19
İlişkilerinin Tesis Edilişi (1945-1950)

- Vagni, J. J. (2024). América Latina y el Mediterráneo Sur y Oriental: Migraciones y Discursos, *deSignis*, (40), 187–200.
- Yetim, M. (2019). Liberal Temelde Kurumsallaşan Türkiye–Latin Amerika İlişkileri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (1), 167–178.
- Yturalde, J.A. (2017) Breve análisis político de América Latina de mediados del siglo XX a inicios del siglo XXI, *Alternativas*, 18(2), 80-85.